

Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés
füzetei

A könyvtárosasszisztens- képzés alapfogalmai

Információ, dokumentum, könyvtár A hazai könyvtári rendszer
irányítás A magyar könyvtári helyzet Dokumentum
Gyűjteményszervezés Állomány-összeállítás, állomány-
A tartalmi feltárás alapjai A formai feltárás alapjai
formai feltárás gyakorlatához Az olvasók szolgáltatásának tartal-
kérdései és technológiája Tájékoztató munka alapjai Az olvasási
alapjai Számítástechnikai ismeretek Speciális könyvtári tevéken-
A könyvtár működése és működtetése



**Könyvtári
Intézet**

A könyvtárosasszisztens-képzés alapfogalmai

Budapest
2004

Sorozatszerkesztő
Papné Angyal Ágnes

Összeállította és szerkesztette:
Hangodi Ágnes és Törökné Jordán Katalin

Lektorálta
Katsányi Sándor

Fedélterv
Gerő Éva

ISBN 963 201 613 0
ISSN 1587-8651



NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Készült
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram
támogatásával



Kiadja a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: dr. Dippold Péter igazgató
Készült az AKAPRINT Nyomdaipari Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Freier László

Bevezetés

A könyvtárosasszisztens számára fontos, hogy pontosan ismerje azokat a fogalmakat, szakkifejezéseket, amelyeket munkája során használ. Füzetünkben azokat a fogalmakat gyűjtöttük össze, amelyekkel a hallgatók már a képzés során találkozhatnak, ezek a későbbiekben gyakorlati munkájuk alapját jelenthetik. A szócikkek összeállítása során a közérthetőségre törekedtünk, ezért nem csak a könyvtárosok által ismert szabványok meghatározásait vettük át, hanem egyéb forrásokat is felhasználva kiegészítettük, bővítettük a definíciókat.

Arra törekedtünk, hogy a szótár *szervezete* a lehető legegyszerűbb legyen, azaz a keresett szót vagy kifejezést könnyen meg lehessen találni. A *címszavakat* a leggyakrabban használt formájukban vettük fel – akkor is, ha e forma alapja az idegen nyelvű változat. Ilyen esetekben a magyar nyelvű kifejezésnél utaló található az elterjedtebb változatra. A definíciókon belül dőlt betűkkel jelöltük azokat a fogalmakat, amelyek önálló meghatározásként is előfordulnak az összeállításban. A könyvtári szakkifejezések között gyakran szerepelnek mozaikszók és rövidítések, ezeket beiktattuk címszavaink közé, általában rövidített alakjukban. A részletes definíció előtt szögletes zárójelben közöljük a rövidítés feloldását. A többjelentésű címszavak egyes jelentéseit arab számok választják el egymástól.

Az összeállítás elkészítése során *Az iskolarendszeren kívüli könyvtáros szakképzés füzetei* és a *könyvtári szabványok, szabályzatok, jogszabályok* mellett többek között a *Világirodalmi lexikon* köteteit és az *OSZK tezaurszát* használtuk.

Adat

Rögzített *információ*, a megismeréshez, jellemzéshez hozzásegítő tény, részlet.

Adatbázis

Elektronikus *adatok gyűjteménye* vagy *fájlja*, a visszakereséshez és kezeléshez szükséges *szoftverrel*. Típusai: teljes szövegű; kivonatoló; szakozó és egyéb. Az ~ban az *adatokat* vagy *rekordokat* meghatározott céllal és meghatározott tárgyra vonatkoztatva gyűjtik. Az ~t CD-ROM-on vagy egyéb közvetlen hozzáférésű eszközön, ill. telefonon, *interneten* elérhető számítógépes *fájl*ként bocsátják ki.

Adattár

Egy bizonyos tárgykör *adatainak* rendszerezett gyűjteménye (cím-, név- és helység-névtár, *minerva*, táblázatok, képlet*mutató*, testületek ~a, statisztikai *évkönyv* stb.).

Agyagtábla

Agyagból készített, 8-10 cm széles, 10-14 cm hosszú íráshordozó, amelyre az ókori társadalmak írástudói az ~ nedves állapotában ékírással írtak, majd tartós megőrzés céljából kiégettek. Könyvalakját a csontkarikákkal egymáshoz fűzött vagy a *custossal* megjelölt több ~ adja.

Alapító okirat

A *fenntartó* által kiadott hiteles okirat, amely rendelkezik a létrehozandó intézmény alapításának idejéről, nevééről, székhelyéről, feladatköréről, gazdálkodásáról, vezetője kinevezéséről.

Alapkatalógus

Az adott *könyvtár* teljes *állományát* tartalmazó *katalógus*, amely arról tájékoztat, hogy egy bizonyos *műről* mely *katalógusokban* és azokon belül hol található *katalóguscédula*. Ezt a feladatot betöltheti a *szolgálati* vagy *raktári katalógus* is.

Alárendelt cím

Az *összetett cím* azon része, amely a *közös cím* alapján összetartozó *dokumentumok* egyikének megkülönböztetésére, és a *közös címmel*, ill. esetenként az ~ megjelenésével együtt szolgál az adott *dokumentum* megnevezésére.

Album

1. Fényképek vagy képzőművészeti reprodukciók gyűjteményes *kötete*.
2. Díszes kiállítású, többnyire nagyalakú *kiadvány*.

Állomány

A *könyvtár* által tartós megőrzésre nyilvántartásba vett *dokumentumok* összessége.

Állományalakítás

A használói igényeknek és a *könyvtár* feladatának, *gyűjtőkörének* megfelelő, jól használható *gyűjtemény* kialakítására irányuló gyűjteményszervező munka, amelynek két meghatározó eleme az *állománygyarapítás* és az *állományapasztás*.

Állományapasztás

Rendeltetésszerű használatra alkalmatlanná vált (profil-idegenség, téves beszerzés, tartalmi elavulás, fizikai elhasználódás stb.) *dokumentumok* könyvtári *állományból* való kivonása. A kivonás adminisztrációja a törlés. Törölni kell azokat a *dokumentumokat* is, amelyeket a könyvtár külső okok miatt elvesztett (ellopták, kikölcsönözték és behajthatatlanná vált stb.). Az ~t selejtezéssel, áthelyezéssel vagy elektronikus forrás esetében *fájl*ból való törléssel lehet végrehajtani.

Állományellenőrzés

A *könyvtár* raktári *állományának* tételes összehasonlítása a könyvtári nyilvántartásokkal, leltározás. Az ~ szabályait, típusait és menetét rendelet írja elő.

Állománygyarapítás

A könyvtári *állomány dokumentumokkal* való gyarapítása meghatározott időszakon belül. Az ~ magában foglalja a *gyűjtőkör* szerint beszerzendő *művek* kiválasztását, beszerzését (vétel, csere, ajándék, *kötelezpéldány*, saját előállítás) és *állományba* vételét.

Állományvédelem

Azon tevékenységek és intézkedések összessége, amelyeknek az a céljuk, hogy a *könyvtár állományában* lévő *dokumentumokat* olyan állapotban őrizték meg, hogy azokat a jelen és a jövő olvasói számára eredeti vagy másolat formájában hozzáférhetővé lehessen tenni.

Almanach

Szöveges, képes *évkönyv*, amely naptári, csillagászati *adatokat*, előre meghatározott események időpontját tartalmazza.

Annotáció

A *dokumentum* (vagy egy része, vagy *dokumentumok csoportja*) rövid jellemzése tartalma, rendeltetése, formája és egyéb sajátosságai szempontjából.

Anonim

A *szerző* nevének feltüntetése nélküli.

Antikva

A XVI. században készült régi *könyv*, nyomtatvány.

Antológia

Különböző *szerzőktől* származó versek, prózai *művek*, ill. utóbbiak részleteinek adott szempont szerint válogatott gyűjteménye.

Apasztás → Állományapasztás

Aprónyomtatvány

1-2 lap terjedelmű *kisnyomtatvány* (röplap, plakát, színlap, gyászjelentés, esküvői meghívó, névkártya stb.).

Atlasz

1. Olyan *kartográfiai dokumentum*, amely a *térképeket könyv* formában tartalmazza.
2. Szemléltető képek *könyv* alakú gyűjteménye.

Audiovizuális dokumentum

Olyan *dokumentum*, amelynek a hang és a kép együttes alkalmazása a lényege, és amelynek befogadásához külön berendezésre van szükség (mozifilm, videofelvétel stb.).

Autopszia

Feldolgozás, leírás a *dokumentum* kézbevétele útján.

AV dokumentum → Audiovizuális dokumentum

Behasonlítás

A beszerzendő *dokumentumok* körének összevetése a könyvtári nyilvántartásokkal, *katalógusokkal*.

Beiratkozott olvasó

Az a *felhasználó*, akinek személyes *adatait* a *könyvtár* nyilvántartásba vette és aki ennek alapján jogosult a *könyvtár* és a könyvtári rendszer valamennyi szolgáltatására. A ~ a *könyvtárral* jogi kapcsolatba lép, amikor elfogadja a *könyvtárhasználati szabályzatban* rögzített feltételeket.

Besorolási adat

A *bibliográfiai tétel* valamely részében rögzített *adat* a *bibliográfiai tétel* rendezésére, ill. visszakeresésére. A ~ lehet egységesített ~, annak változata vagy a *bibliográfiai tétel* bármely más *adata*. Típusai: *személynév, földrajzi név, cím, testületi név*.

Besorolási egység

A *bibliográfiai tétel* részét képező, annak rendezését meghatározó *adat*, elem, jel.

Besorolási tétel

A *bibliográfiai tétel* meghatározott rangsorú *besorolási adatainak* együttese.

Bestseller

1. A *lektűr*-irodalom tömegsikert arató alkotása.
2. Magas *példányszámban*, jelentős kereskedelmi sikerrel eladható irodalmi *mű*.

Betűrendi jel → Cutter szám

Bibliobusz

Előre meghatározott menetrend szerint közlekedő, néhány ezres, bizonyos időszakonként cserélődő könyvállományt szállító autóbusz, amely állandó könyvtárat nem működtető helyszíneken biztosítja a könyvtári ellátást.

Bibliofil

1. Könyvbarát. A könyvek külső és belső értékét ismerő, becsülő és meghatározott szempont szerint gyűjtő személy.
2. Szép kiállítású.

Bibliográfia

Írásos vagy egyéb módon rögzített *dokumentumok* tervszerűen, valamilyen elv szerint rendszerezett, társadalmi igényt kielégítő, meghatározott céllal készített jegyzéke. Legfontosabb típusai: *retrospektív* és *kurrens* ~, teljes és válogató ~, egyetemes és nemzeti ~, általános és szak~, önálló és *rejtett* ~, dokumentumfajták szerint összeállított ~.

Bibliográfiai egység

Adott bibliográfiai rendszerben önálló egységet alkotó nyomtatott vagy nem nyomtatott *dokumentum*, a *bibliográfiai leírás* tárgya.

Bibliográfiai leírás

Meghatározott szabályok szerinti egységes szerkezetben, formában és sorrendben leírt (rögzített) adatok összessége, amely a *dokumentum* azonosítására, nyilvántartásba vételére és a róla szóló általános *tájékoztatásra* szolgál. A formai feltárás munkafolyamatának eredménye.

Bibliográfiai tétel

A leírt *dokumentum* bibliográfiai és ehhez járuló egyéb *adatainak* egységként kezelt együttese.

Biobibliográfia

Egy adott ország vagy szakterület jeles alkotóinak, személyiségeinek rövidebb-hosszabb életrajzából, pályaképéből és *műveik* teljességre törekvő felsorolásából, az alkotókról és *műveikről* szóló irodalom regisztrálásából álló *bibliográfia*.

Biográfia

Életrajz, egy ember életének és működésének tanulságos, művészi vagy tudományos leírása. A tudományos irodalomtörténeti kutatás egyik monografikus feldolgozási formája, amelyben az életrajzi adalékok és a legfontosabb *művek* felsorolása derítenek fényt egy művész társadalmi és történeti helyzetére.

Breviárium

1. Szemelvénygyűjtemény egy *szerző* (író, tudós stb.) vagy korszak *műveiből*.
2. Katolikus papi imádságos könyv.

Brosúra

1. Négy ív terjedelmet meg nem haladó füzet.
2. Röplap, röpirat.

CD

[Compact Disc] 8 vagy 12 cm átmérőjű, hangzó vagy *elektronikus dokumentumokat* tartalmazó, lézertérnyel olvasható *optikai lemez*. Főbb típusai: ~-*hanglemez* (CD-A), egyszer írható lemez (CD-R), újraírható lemez (CD-RW).

CD-ROM

[Compact Disc Read-Only Memory] Csak olvasható *optikai lemez*, amely *elektronikus dokumentumokat* tartalmaz, használatához ~ meghajtó szükséges. Adatait csak olvasni lehet, törlésre és módosításra nincs lehetőség. Tárolókapacitása 650-700-800 megabájt *adat* (74-80-90 perc hanganyag).

Cenzúra

Kiadásra vagy *terjesztésre* szánt *művek* tartalma feletti előzetes vagy utólagos ellenőrző tevékenység.

Cikk

Hírlapban, *folyóiratban* megjelent rövidebb írásmű, amelynek saját *címe* és *szerzőségi adata* van.

Cím

A *dokumentumon* szereplő szó, kifejezés vagy egyéb jelcsoport, amely a *dokumentumba* foglalt *mű* vagy részlet megnevezésére szolgál.

Címlap

A *könyv előzékei* közül az az egy vagy több *lap*, amelynek egyik felülete *címloldal*.

Címloldal

A *címlap rektója*, amely a *könyvről* a legteljesebb bibliográfiai *információt* tartalmazza: mindenképpen a *főcímet*, rendszerint a *párhuzamos címet*, továbbá a *szerzőségi adatokat*, a teljes vagy részleges megjelenési *adatokat*.

Compact Disc → CD

Compact Disc Read-Only Memory → CD-ROM

Compendium → Kompendium

Copyright

A *szerzői jog* védelmének a nemzetközi gyakorlatban elterjedt angol eredetű elnevezése.

Corvina

Bizonyíthatóan Mátyás király *könyvtárába*, a Bibliotheca Corviniana-ba tartozó *kódex* vagy nyomtatott *könyv*. Az elnevezés a Hunyadi-család címermadarának, a hollónak a latin nevéből (*corvus*) ered.

Cruda → Krúda

Custos

1. Őrszó, a *könyvoldal* kiemelt utolsó szava az *oldalszám* helyettesítésére vagy a könyvkötő munkájának segítésére.
2. Őrjegy, a belső, raktári polcra leemelt *mű* hollétét jelző tábla a *mű* raktári helyén.
3. Múzeumi vagy könyvtári őr, könyvőr.

Cutter szám

Betű és szám kombinációja, amely a *dokumentumok* betűrendbe sorolását és betűrendes *raktározását* könnyíti meg. Nevét első alkalmazójáról, Ch. Cutter amerikai *könyvtárossal* kapta.

Dedikáció

A szerző által írt ajánlás, köszönet a *könyv* elején.

Desiderata

Kívánságlista, beszerzendő *könyvek* nyilvántartása.

Digital Versatile/Video Disc → DVD

Digitális dokumentum → Elektronikus dokumentum

Digitális könyvtár → Elektronikus könyvtár

Digitalizálás

Hagyományos adathordozón őrzött *információ* számítógépre vitele speciális eszközzel (szkenner, digitális fényképezőgép stb.).

Diszkográfia

Hanglemezek és *CD-k* adatait rögzítő, szabványos leírásokat tartalmazó jegyzék, speciális *bibliográfia*.

Disszertáció

Felsőoktatási, akadémiai vagy egyéb keretben tudományos (doktori) fokozat, ill. cím elnyerése végett készített értekezés.

Dokumentum

Olyan *információhordozó*, amely ismeretet rögzít vagy ismeret forrásává válhat, tekintet nélkül fizikai megjelenésére és jellegzetességeire.

Duplum

Másodpéldány. Típusai: *főlépéldány*, *többspéldány*.

DVD

[Digital Versatile/Video Disc] Digitális video lemez, *adatok* és *multimédia* tárolására is használható. Típusai: törölhető és újraírható (DVD-E), egyszeri felvételre alkalmas (DVD-R), csak olvasható/nézhető (DVD-ROM). Tárolókapacitása 4,7-17 gigabájt.

E-book → Elektronikus könyv

Efemer

Múló értékű, gyorsan avuló.

Egészségügyi, orvosi könyvtár

Egészségügyi, orvosi *szakirodalmat* gyűjtő *könyvtár*, amely kórházakban vagy másutt dolgozó egészségügyi szakembereket szolgál ki, mind a magán-, mind a közszektorban.

Egyéb cím

A *főcím*hez kapcsolódó, ahhoz képest alárendelt jelentőségű, ill. azt kiegészítő, a *könyv* tartalmára, műfajára stb. vonatkozó szó, kifejezés vagy jelcsoport.

Egyetemes Tizedes Osztályozás → ETO

Egyetemi könyvtár → Felsőoktatási intézmény könyvtára

Elektronikus dokumentum

Számítógéppel kezelhető, digitális *dokumentum*, amely vagy valamely fizikai hordozón jelenik meg, és használatához számítógéphez illesztett meghajtó (*CD-ROM* lejátszó, lemezmeghajtó) szükséges; vagy *hálózati* úton érhető el (*távoli hozzáférésű adatbázis*, *elektronikus időszaki kiadvány*, Web-terület stb.).

Elektronikus időszaki kiadvány

Számítógépes formában létező és általában a *hálózaton* terjesztett elektronikus *folyóirat*, *hírlap*, magazin, hírlevél vagy egyéb *időszaki kiadvány*. A köznyelvben: elektronikus újság.

Elektronikus kiadvány

Olyan *elektronikus dokumentum*, amely magában foglalja az adatállományokat és az alkalmazói *szoftvereket*; ezek *papíron*, mágneses, optikai vagy más *információhordozókon* rögzíthetők és számítógéppel, ill. ahhoz kapcsolódó berendezéssel használhatók.

Elektronikus könyv

Számítógépes formában (ASCII-, HTML-, PDF-, SGML- stb. *fájl*) tárolt, eseti megjelenésű *elektronikus dokumentum*, tartalmát tekintve általában nagyobb terjedelmű szöveges *mű*.

Elektronikus könyvtár

Számítógépes vagy nyomtatott anyagból digitalizált és/vagy csak elektronikus formában saját *szerveren* tárolt és/vagy távoli *szerveren* lévő *dokumentumokhoz* nyilvános hozzáférést biztosító könyvtári jellegű *gyűjtemény*.

Elektronikus újság → Elektronikus időszaki kiadvány

Ellátórendszer

A területileg illetékes *megyei könyvtár* által létrehozott, kisebb települések *közkönyvtáraiból* álló csoport, amelynek tagjai a *megyei könyvtárral* szerződést kötve, dokumentumbeszerzési keretüket tagsági díjként befizetve, folyamatosan frissíthetik *állományukat* a cseréletét (a használatra kihelyezett, *tagkönyvtárak* közötti cserélhető *állomány*) forgatásával.

Élőfej

A *könyv lapjain* a felső sor feletti felirat, amely utal az adott *oldal* tartalmára, így megkönnyíti a *mű* használatát, a benne való keresést.

Előzékek

A *könyv* szövegét megelőző *lapok* a védőborító kivételével, beleértve a kiadói kötéstábla és a kiadói borítófedél homlokoldalát is.

Enciklopédia

Az *információkeresés* alapvető eszköze, amely a fogalmakat, a tudományok összességét vagy egy tudományág legfontosabb ismeretanyagát a *lexikonnál* nagyobb, átfogóbb csoportokban, rendszerezve tárgyalja, rámutatva az összefüggésekre is. Az általános ~ az ismeretek egészét, a szak~ egy szakterület ismeretanyagát tartalmazza.

ETO

Egyetemes Tizedes Osztályozás. Átfogó információs: indexelő és *információkereső nyelv*, decimális jelzetelésű *osztályozási rendszer*, amelyet az amerikai Melvil Dewey tizedes *osztályozásából* alakított ki, fejlesztett tovább a belga Henry La Fontaine és Paul Otlet. Az ~ szerkezete hierarchikus, az alá- és fölérendeltséget terminológiaiilag is megkülönbözteti egymástól: főosztály, osztály, alosztály, szakcsoport stb.

Évfolyam

Az *időszaki kiadvány* egy évben megjelent számainak összessége.

Évkönyv

Olyan *kiadvány*, amely általában egy év jellemző eseményeiről, *adatairól*, valamely területen elért egyéves munkáról, egy év alatt elért eredményekről ad áttekintést, összefoglaló képet. Típusai: történelmi, szépirodalmi, intézményi, statisztikai stb.

Ex libris

„... könyveiből”. A *könyv* tulajdonosának jelzésére szolgáló kisgrafika (*metszet*, címer stb.), helye általában a borítólap belső oldala.

Explicit

„Végződik”. *Kódex*ek vagy *ősnymtatvány*ok zárószava vagy -kifejezése.

Fájl

[file] Egyetlen egységként kezelt, saját névvel ellátott számítógépes állomány (szöveg, kép, *program* stb.), amelynek típusát általában a ~nevet lezáró pontot követő kiterjesztés (suffix) (.zip, .doc, .html stb.) jelöli meg.

Fakszimile → Hasonmás kiadás

Fédération Internationale de Documentation → FID

Felhasználó

Minden személy vagy szervezet, aki vagy amely a *könyvtár* szolgáltatásait személyesen vagy egyéb módon (telefonon, *interneten* keresztül stb.) beiratkozás után vagy anélkül igénybe veszi.

Felsőoktatási intézmény könyvtára

Olyan *könyvtár*, amelynek elsődleges feladata egyetemek, főiskolák hallgatóinak, oktatóinak és egyéb munkatársainak kiszolgálása. A ~ nyilvános és/vagy szakkönyvtárként is működhet.

Fenntartó

Az a szerv vagy szervezet, amely biztosítja a könyvtári feladatok ellátásához szükséges működés személyi, tárgyi és anyagi feltételeit.

FID

[Fédération Internationale de Documentation] Nemzetközi Dokumentációs Szövetség. 1931-ben alakult, tagjai az egyes nemzetek dokumentációs bizottságai. Célja a nemzetközi dokumentációs-információs hálózat kiépítése, az ETO gondozása volt. Jelenleg feladatait a UDC Consortium látja el.

File → Fájl

Fiókkönyvtár

A *központi könyvtár* irányítása alatt álló, nem önálló *könyvtár*, amely a *felhasználók* meghatározott csoportjainak (gyermekek stb.) vagy lakóhely, ill. szakmák szerint szolgálatot.

Floppy

[hajlékony lemez] Mágneses elven működő, műanyag négyszögletű burkolatban kör alakú hajlékony adattároló eszköz, amelynek mindkét oldala mágnesezhető anyaggal van bevonva. Tárolókapacitása 1,44-2,88 megabájt.

Fogyatékos személy

Az a személy, aki érzékszervi (vakok és csökkentlátásúak, siketek), és/vagy értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, ill. mozgásában, kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során.

Folió

A legnagyobb könyvforma neve, jelentése *ívrétalak*.

Folyóirat

Kéthetenként vagy nagyobb időközönként megjelenő *időszaki kiadvány*.

Főcím

A *könyv címei* közül a *címdal*on tipográfiaiilag egyértelműen kiemelt *cím*. Ilyen megkülönböztetés hiányában az elsőként közölt *cím*, amely a *könyvre*, a *könyvben* közölt *főműre* vonatkozik.

Földrajzi név

A térképészeti gyakorlatban a földrajzi terület megnevezésére használt, tulajdonnévnek minősülő szó, szókapcsolat vagy kifejezés.

Fölőpéldány

Egy adott *dokumentum* olyan *példánya*, amely a könyvtári *állomány* része, de már nincs rá szükség.

Főtétel

1. Olyan *bibliográfiai tétel*, amely egy *dokumentumról* a legteljesebb *bibliográfiai leírást* tartalmazza, kiegészítve az egyéb *adatokkal* (egységesített *besorolási adat*, *raktári jelzet*, *ETO-szám*, *tárgyszó* stb.).
2. Az a *bibliográfiai tétel*, amelynek első *besorolási adata* a *dokumentum* visszakeresésének legfontosabb adata.

Fragmentum

1. *Kódextöredék*, amelyet többnyire régi *könyvek* kötéstáblájából áztatnak ki.
2. Hiányosan vagy befejezetlenül maradt műalkotás.

Függelék

Az *alapl műhöz* csatolt, de a szöveghez szorosan nem kapcsolódó rész, amely a szöveget magyarázza, annak megértését teszi könnyebbé.

Fülszöveg

A *könyv borító/lapjának* belső, behajtott sávján található rövid összefoglaló a *könyvről* és a *szerzőről*.

Gesta

A középkori történelemírás műfaja, amely az eseményeket többnyire logikai sorrendben beszéli el a táj, a nép és a királyi udvar összefüggéseit figyelembe véve.

Glosszárium

1. Középkori szójegyzék, amely ritka, már elfeledett vagy nehezen érthető szavak, kifejezések magyarázatát tartalmazza.
2. A *mű* legfontosabb kulcsfogalmait értelmező jegyzék.

Graduale

A mise énekelt részeit kottával együtt tartalmazó katolikus szertartáskönyv.

Gyarapítás → Állománygyarapítás

Gyűjtemény

A *könyvtár* tervszerűen fejlesztett, rendezett, feltárt és szolgáltatásra alkalmassá tett *állománya*.

Gyűjteményes mű

1. Több – gyakran különböző szerzőktől származó – *művet* tartalmazó *könyv össze-foglaló címmel* vagy anélkül.
2. Többkötetes, egymással szoros kapcsolatban álló *művek* összessége.

Gyűjtőkör

Azoknak a gyűjteményszervezési elveknek az összessége, amelyeknek alapján a *könyvtár* a teljes dokumentumtermésből kiválasztja az *állományába* illő *információ-hordozókat*.

Gyűjtőköri szabályzat

Szabálygyűjtemény, amely a *szervezeti és működési szabályzat* részeként meghatározza az *információ* tartalma és a *dokumentumok* típusa szerinti *gyűjtőkört*, a hozzáférés típusait és azt a társadalmi környezetet, amelyben a *könyvtár* működik. Legfontosabb része a részletes gyűjtési utasítás (téma, intellektuális szint, nyelv, földrajzi vonatkozások, időhatárok, dokumentumtípus, *példányszám*).

Habent sua fata libelli

„A könyveknek megvan a maguk sorsa”. Terentinus Maurus III. századi latin író költeményének sokat idézett sora.

Hajlékony lemez → Floppy

Hálózat

1. Az 1997. évi CXL. törvény életbe lépése előtti időszakban a *könyvtáraknak* területi vagy szakterületi elvek alapján létrehozott rendszere. Típusai voltak többek között a tanácsai könyvtári ~, a szakszervezeti könyvtári ~, az akadémiai könyvtári ~, az egészségügyi-orvostudományi könyvtári ~ stb.

2. Több, *szerverrel* összekapcsolt számítógépes munkaállomás, amelyek közösen használnak információs forrásokat és szolgáltatásokat. Főbb típusai: LAN, MAN (Metropolitan Area Network: városi ~), WAN (Wide Area Network: világméretű ~, *internet*).

Hangdokumentum

Bármely *információhordozón* (műanyag lap, műanyag szalag, viasz stb.) rögzített hang, beszéd, zene, zöreij stb., amely eszköz segítségével megszólaltatható.

Hangkazetta

A hangot magnetofonszalagon, elektromágneses úton rögzítő *információhordozó*.

Hanglemez

A hangot bakeliten, elektromechanikus módon, spirális hangbarázdák útján rögzítő *információhordozó*.

Hangos könyv

Előadóművész által felolvasott szép-, ill. *szakirodalmi mű hangkazettás* vagy CD-változata, nagy szerepe van a vakok és csökkent látásúak könyvtári ellátásában.

Hardver

[hardware] A számítógép működését lehetővé tevő fizikai berendezések, eszközök, elektromos és elektromágneses egységek összessége, a számítógép minden megfogható tartozéka.

Hardware → Hardver

Hasonmás kiadás

Az eredeti *kiadás* szövegében és küllemében teljesen hű, sokszorosított mása.

Hátrányos helyzetű könyvtárhasználó

Olyan, a *könyvtár* szolgáltatásait igénybe vevő személy, aki fogyatékkal (funkcionális korlátozottsággal), társadalmi, szociális, ill. nyelvi, etnikai, kulturális hátránnyal él.

Háttértároló

Olyan tár, amely a számítógép memóriája számára közvetlenül nem hozzáférhető *adatok, programok, információk* megőrzésére szolgál. Főbb típusai: *winchester, floppy, CD, DVD*.

Helyi hozzáférés

Olyan *elektronikus* dokumentumhasználat, melynek során a *könyvtári szakember*, ill. a *felhasználó* a *dokumentum* fizikai hordozóját (CD-ROM stb.) a használat helyén lévő személyi számítógép segítségével olvassa vagy a helyi *hálózaton* fér hozzá az *információhoz*.

Helyismeret

1. Egy adott helyre vonatkozó *információk*, ill. az azokat hordozó *dokumentumok* összessége.
2. A könyvtári tevékenységnek az a része, amely a *helyismereti dokumentumok* felkutatásával, összegyűjtésével, rendszerezésével, feltárásával, közvetítésével és közreadásával foglalkozik.

Helyismereti dokumentum

Minden olyan anyagi tárgy – beleértve a számítógépes adattárolókat is –, amely az adott helyre vonatkozóan bármilyen *információt* hordoz; minden olyan információrögzítés, amelynek szerepe volt (helytörténet), van, lesz az adott hely életében. Típusai: helyi tartalmú *dokumentum*, helyi *kiadvány*, helyi *szerzők* munkái.

Helytörténet → Helyismeret

Hipermédia

A *hipertext*hez hasonló elven felépülő, mutatókat (ugrópontok, csatolók, szövegen kívüli képi, hangzó elemek) tartalmazó *multimédia*-alkalmazás.

Hipertext

Új ismeretszerzési mód, amely az *információkat* több szempont szerint kapcsolja össze. Szerkezetének csomópontjaiban találhatók az *információk*, a csomópontokat összekötő élek pedig az *információk* közötti kapcsolatokat jelentik. A ~ segítségével a *felhasználó* tetszőleges sorrendben haladhat a *hálózati* információforrások között.

Hírlap

Meghatározott gyakoriságú időközönként – rendszerint naponként (napilap), hetenként (hetilap) vagy hetenként kétszer – megjelenő *időszaki kiadvány*, amely aktuális és általános érdeklődésre számot tartó eseményekről számol be.

Home page → Honlap

Honlap

[home page] Egy *webhely* kezdőlapja, vagyis az az oldal, amely a nyitó képernyőt és (rendszerint) a további állományokra utaló mutatókat: a tartalomjegyzéket tartalmazza; kisebb cégek vagy magánemberek esetében gyakran egyedül a ~ jelenti az egész web-szolgáltatást.

Hungarikum

A Magyarország mindenkori területén megjelent (szűken értelmezett nemzeti *dokumentum*) minden, továbbá a külföldön magyar nyelven, magyar *szerzőtől*, ill. magyar vonatkozású tartalommal keletkezett *dokumentum*.

Hypermédia → Hipermédia

Hypertext → Hipertext

Időszaki kiadvány

Olyan előre meg nem határozott időtartamra tervezett *kiadvány*, amely egymást követő részegységekből (számokból, füzetekből, *kötet*ekből stb.) áll, ezeket rendszerint számozásuk, keltezésük, kronologikus vagy egyéb megjelölésük különbözteti meg egymástól. Legfontosabb típusai: *hírlap* (napilap), hetilap, *folyóirat*, *évkönyv*, időszakiságosan megrendezett konferencia, *sorozat*.

IFLA

[International Federation of Library Association] Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége. 1935-ben alakult, munkáját bizottságokban és szakosztályokban végzi, kongresszusait évente rendezi. A könyvtárügy és a *bibliográfia* területén való együttműködést és kutatást segíti elő, nemzetközi *szabályzatokat* dolgoz ki. Az ~ tagjai közé tartozik a *MKE* is.

IKSZ

[Informatikai és Könyvtári Szövetség] A Könyvtári és Informatikai Kamara jogutódja, alapítási éve 1990. Könyvtártípusok szerinti tagozatokból felépülő, a *könyvtárak* és informatikai intézmények szakmai képviselői, érdekegyeztető szervezete.

Illuminálás

*Kódex*ek, régi kéziratos *művek* kézi festése, díszítése képekkel, szövegkeretekkel, záródíszekkel.

Impresszum

A nyomdatermék megjelenési, *kiadási adatainak* (hely, év, *kiadó*, nyomda neve stb.) összessége.

Imprimatur

„Nyomtatandó”. A kézirat nyomtatására vonatkozó engedély.

Incipit

„Kezdődik”. *Kódex*ek vagy *ősnymtatványok* kezdőszava vagy -kifejezése.

Incunabulum → Ősnymtatvány

Index

Mutató, amely megkönnyíti a *kiadványban* való tájékozódást. Típusai: betűrendes, tárgyi, név-, *kronológiai*, földrajzi stb.

Információ

Minden olyan hír, közlés, felvilágosítás, *adat*, amely közvetítő eszközön keresztül érzékelhető és fogadója számára ismeretet nyújt.

Információhordozó

Adathordozó, az *információ* közvetítő eszköze.

Információkeresés

Az a cselekvéssorozat, amelynek végén a *felhasználó* a számára szükséges *információk* birtokába jut. Az ~ *kézikönyvben*, *adattárban*, *katalógusban*, *adatbázisban* stb. történik, hagyományos vagy gépi úton. A *könyvtári szakember* által végzett ~t *tájékoztatásnak* is nevezzük.

Információkereső nyelv

Az *információk*, *dokumentumok* tartalmának leírására kialakított jelek halmaza, ill. az e halmaz elemeit összekapcsoló szabályok összessége.

Információkereső tezaurusz → Tezaurusz

Informatika

Az *információ* általános törvényszerűségeivel, keletkezésével, megszerzésével, tárolásával, feldolgozásával, rendszerezésével foglalkozó tudományág.

Informatikai és Könyvtári Szövetség → IKSZ

Iniciálé

Nagy, díszes, színes, kézzel festett kezdőbetű a *kódex*ekben.

Inkurrens

A könyvtári *állomány* kevésbé keresett, ritkábban használt része.

Integrált könyvtári rendszer

Az egymásra épülő könyvtári munkafolyamatokat automatikusan együttműködő *programmodulokkal* elvégző számítógépes *szoftverrendszer*.

International Federation of Library Association → IFLA

International Standard Book Number → ISBN

International Standard Serial Number → ISSN

Internet

Nagyméretű számítógépes *hálózat*, amely számos kisebb (helyi, regionális és országos), egymással összekapcsolt *hálózatból* épül fel, ezek ~ protokollt (kommunikációs szabványt: TCP/IP) használnak. Szolgáltatásai: *információkeresés*, *fájlküldés*, -fogadás, elektronikus levelezés, távoli bejelentkezés, hírcsoportok stb.

Intranet → LAN

ISBN

[International Standard Book Number] A *könyvek* nemzetközi azonosító száma.

Iskolai könyvtár

Az alap- és középfokú oktatási intézmények valamennyi típusához tartozó, elsősorban az intézmény tanulóit, oktatóit és egyéb munkatársait kiszolgáló *könyvtár*. Az ~ nyilvános könyvtárként is működhet.

Ismeretközlő irodalom

A tudományos, a *szakirodalom* és az *ismeretterjesztő irodalom* összefoglaló neve.

Ismeretterjesztő irodalom

Az *ismeretközlő irodalom* azon része, amely laikusok számára, általában alap- vagy középfokon mutatja be egy tudományos, közéleti, politikai stb. szakterület problémáit.

ISSN

[International Standard Serial Number] Az *időszaki kiadványok* nemzetközi azonosító száma.

Ív

Alapegység a *könyvek* terjedelmének megállapítására. Egy ~ 16 *oldal* terjedelmű.

Jelzet

A *dokumentumot* szimbolizáló jel, jelcsoport (szám és/vagy betű és/vagy egyéb jel). A könyvtári gyakorlatban legelterjedtebb típusai a *raktári* ~ és a *szak~*.

Kalózkiadás

A *dokumentumnak* a *szerző*, ill. régebben a nyomdász engedélye nélküli *utánnymása*.

Kardex

Fémről készült, lapos fiókos kartotékszekrény, amelyben a szabványos *katalóguscédulánál* nagyobb lapok találhatók. A ~lapokat az *időszaki kiadványok* beérkezéseinek kézi regisztrálására használják.

Kartográfiai dokumentum

Olyan *dokumentum*, amely a Földet vagy bármely égitest egészét vagy részét, vagy pedig az égitestek valamely csoportját bármilyen méretarányban, térképészeti módszerekkel ábrázolja. Típusai: *atlasz*, *dombortérkép*, *éggömb*, *földgömb*, *kirakós térkép*, *látkép*, *légi felvétel*, *modell*, *térkép*, *űrfelvétel*.

Katalógus

A *könyvtár állományát* alkotó *dokumentumok* katalógustételeinek rendszerezett gyűjteménye, amely biztosítja a feldolgozott *dokumentumok* különböző szempont szerinti visszakereshetőségét. Típusai: teljes, dokumentumtípusra orientált, tematikus (*helyismereti*, *színháztörténeti* stb.); leíró, *tárgyszó*-, *szak*-, *kronológiai*, *földrajzi*; *cédula*-, *kötet*-, számítógépes *adattár*, olvasói, szolgálati; központi, helyi.

Katalóguscédula

125x75 mm méretű kartonlap, amelyre a *katalógus*ba való beosztás céljából és a visszakeresés biztosítása érdekében a *dokumentum* egyéb adatokkal kiegészített *bibliográfiai* leírása kerül.

KELLO

[Könyvtárellátó Közhasznú Társaság] Feladata: *könyvtári dokumentumok* terjesztése, könyvtári nyomtatványok forgalmazása, *katalóguscédula*-ellátás *állománygyarapítási* céllal. Nyomtatott *kiadványa* a kéthetente megjelenő Új Könyvek című *állománygyarapítási* tanácsadó *bibliográfia*.

Kérőlap

Nyomtatvány, amelynek kitöltésével a *könyvtár*ban a *felhasználó* a *dokumentumot* kikéri a *raktárból*.

Kézikönyv

Egy tudományterület ismereteinek teljes körű összefoglalása, mindent tartalmaz, amit megírásakor az adott tudományterületről tudni lehet. Anyagát a tudományterület elfogadott rendszere szerint tárgyalja. *Tájékoztatási* eszközként való használatát *indexei* teszik lehetővé.

Kézikönyvtár

A *könyvtár szabadpolcos* részlegének az a része, ahol a *tájékoztatás* alapvető eszközei (*lexikon*, *enciklopédia*, *szótár*, *kézikönyv*, *adattár*, *bibliográfia*) kerülnek elhelyezésre.

Kiadás

A *dokumentum* valamennyi olyan *példánya*, amelyet azonos szedésről (nyomóformáról) nyomtak vagy sokszorosítottak és azonos megjelenési *adatokkal* adtak ki.

Kiadó

A *könyvet* megjelentető, ill. terjesztő és a *kiadásért* felelős természetes vagy jogi személy.

Kiadvány

Rendszerint több *példányban* megjelentetett és általános terjesztésre szánt *dokumentum*.

Kisnyomtatvány

A *könyv* terjedelmét el nem érő *kiadvány* (*szabadalom*, *szabvány*, vállalati irodalom stb.).

Kliens

A *szerverek* kéréseket küldő és *adatokat* fogadó számítógép a számítógépes *hálózatban*.

Kódex

1. [caudex] IV-XVI. században kézírással készített, *iniciálék*kal és *miniatúrák*kal díszített, *pergamenre* vagy *papírra* rögzített *könyv*, melynek *lapjait* két fatábla közé erősítették.
2. Jogszabályok rendezett gyűjteménye, törvénykönyv.

Kolligátum

Több, egymástól függetlenül megjelent *mű* későbbi egybekötése.

Kolofon

1. A *kiadásra* vonatkozó *adatokat* közlő záradék.
2. *Kódex*ekben, *ősnymtatványok*ban gyakran a *címoldal*t helyettesítő egység a *mű* végén, amely a *mű szerzőjét*, *címét* és *keletkezési körülményeit* tartalmazza.

Kompendium

Rövid kivonat. A különböző tudományos ismeretek rövid összefoglalása.

Kompiláció

Különböző *szerzők műveiből* komolyabb szellemi ráfordítás nélkül összeállított, összeollózott *mű*.

Konkordancia

Műben (*művekben*) használt szavak, kifejezések, helynevek stb. előfordulásait egyeztető, összehasonlító jegyzék.

Korvina → Corvina

Kotta

Olyan *kiadvány*, amely valamely zenemű hangjegyes (vagy azokat pótló) lejegyzését tartalmazza.

Kölcsönzés

Könyvtári dokumentum átadása a *felhasználónak* meghatározott időtartamra történő használatra.

Könyv

Kiadott és nyilvánosságra hozott, a borító *oldalakat* nem számítva több mint négy *ív* terjedelmű, nem *időszaki kiadvány*, amely rendszerint szabad szemmel olvasható szöveget, ill. illusztrációt tartalmaz. Egybekötött, lapozható *ívekből* áll, rendszerint kötéstáblával ellátva.

Könyvtár

Az 1997. évi CXL. törvényben meghatározott *dokumentumok* rendszeres gyűjtését, feltárását, megőrzését és használatát biztosító szervezet, az információs társadalom alapintézménye.

Könyvtárellátó Közhasznú Társaság → KELLO

Könyvtárhasználati jog

Az 1997. évi CXL. törvényben rögzített, a *könyvtárak szolgáltatásainak igénybevétele*re vonatkozó jog.

Könyvtárhasználati szabályzat

Szabálygyűjtemény, amely a *szervezeti és működési szabályzat* részeként meghatározza a *könyvtár* és szolgáltatásai használatának, igénybevételének módját, feltételeit.

Könyvtárhasználó → Felhasználó

Könyvtári dokumentum

A *könyvtár* által *állományba* vett, alap- és kiegészítő feladatai ellátásához szükséges tudományos, oktatási, művészeti, közművelődési vagy történeti értékű *könyv*, *időszaki kiadvány*, egyéb *kiadvány*, ill. minden szöveg-, kép-, *adat*- és hangrögzítés, beleértve a *könyvtár állományába* vett *elektronikus dokumentumot* is, és kivéve a levéltári törvény hatálya alá tartozó, irattári jellegű levéltári anyagnak minősülő *dokumentumot*.

Könyvtári egység

Könyv, bekötött *időszaki kiadvány* esetében a *kötet*, bekötetlen *időszaki kiadvány* esetében a kötési egység (*évfolyam*), mikrofilm esetében a leírási egység, minden más *dokumentum* esetében a darab.

Könyvtári Intézet

A *könyvtárak* szakmai és szolgáltatási koordinációját rendeletben meghatározott módon végző intézmény. Feladata: a *könyvtári szakemberek* iskolarendszeren kívüli szakképzése és továbbképzése; a könyvtári rendszer működésére irányuló kutatás szervezése; a korszerű könyvtári *szabványok*, *szabályzatok*, irányelvek, normatívák kidolgozása; módszertani tevékenység; a *könyvtár* és a társadalom közötti kapcsolat fejlesztése; a *könyvtárak* működésére vonatkozó statisztikai *adatok* összesítése és elemzése; a *könyvtárak állománygyarapításának* segítése.

Könyvtári Minerva

Adattár, a könyvtári ellátásban részt vállaló *könyvtárakról* nyújt a címjegyzéknél bővebb tájékoztatást. A *könyvtár adatai* mellett tartalmazza többek között a *könyvtár* típusát, jellegét, *gyűjtőkörét*, a *könyvtár nyilvánosságának* fokát, az *állomány* nagyságát, *adatbázisait*, szolgáltatásait.

Könyvtári szakember

A *könyvtáros*, a könyvtári informatikus, a könyvtárosasszisztens, a *segédkönyvtáros*, továbbá a könyvtári feladatok ellátására alkalmas, más felső-, vagy középfokú végzettséggel rendelkező személy, aki a könyvtári munkafolyamatok szervezésével és/vagy a *gyűjteménnyel*, a szolgáltatásokkal (a raktári munkát is beleértve) foglalkozik. Az 1997. évi CXL. törvény szerint ~, azaz *könyvtáros* a felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező szakember.

Könyvtárközi dokumentum-ellátás

A *dokumentumok* lelőhelyének nyilvántartása és adatszolgáltatás a nyilvántartásból az igénylők részére; a *könyvtárközi kölcsönzés* szolgáltatása függetlenül attól, hogy a *dokumentum* milyen formában és módon kerül az igénylőhöz; a *könyvtárak gyűjteményéből* kivont *dokumentumok* hasznosítása a könyvtári rendszer számára.

Könyvtárközi kölcsönzés

A *dokumentum* szolgáltatása egyik *könyvtárból* a másikba, beleértve a *dokumentum kölcsönzését* eredetiben, ill. mikrofilmen, a másolatok szolgáltatását, és a *könyvtárközi dokumentum-ellátásra* vonatkozó kérések közvetítését is.

Könyvtáros → Könyvtári szakember

Kötelespéldány → Kötelespéldány-szolgáltatás

Kötelespéldány-szolgáltatás

A *dokumentumok* előállítóinak, *kiadóinak* és *forgalmazóinak* rendeletben előírt kötelezettsége arra vonatkozóan, hogy a legalább 50 *példányban* előállított és kiadott vagy külföldön előállított, de belföldön kiadott és forgalmazott sajtótermékekből (ideértve a kép- és hangrögzítéses, ill. az *elektronikus dokumentumokat* is) *dokumentumtípustól* függően hat, ill. három *példányt* beszolgáltatassanak a *nemzeti könyvtárnak*.

Kötet

Nyomtatott *dokumentum* fizikai egysége, amely bizonyos számú *lapot* egy borítóban fog össze, egészet vagy egy készlet (*sorozat*) részét alkotva.

KözEIKat

[Közös Elektronikus Katalógus] Elektronikus közös katalogizálási rendszer, 1996-tól eredetileg az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program (ma Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program – NIIF) projektje volt, amely a Debreceni Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem könyvtárainak anyagát tartalmazta. Később budapesti egyetemi könyvtárak és más könyvtárak is csatlakoztak hozzá, jelenleg 18 nagyobb és több kisebb könyvtár katalógusát egyesíti.

Közgyűjtemény

Az állam, a helyi önkormányzat, az országos kisebbségi önkormányzat, a köztisztület és a közalapítvány tulajdonában (fenntartásában) működő vagy általuk alapított *könyvtár*, *levéltár*, *muzeális intézmény*, *kép- és hangarchívum*. Egyházi kérelemre ezekkel azonos elbírálás alá eshetnek az egyházi fenntartásban működő, állami nyilvántartásba vett *gyűjtemények*.

Közkönyvtár

Olyan általános *gyűjtőkörű könyvtár* (települési: községi, városi, fővárosi; megyei), amely egy helyi vagy regionális közönséget szolgál ki és amelynek fenntartása a helyi önkormányzat kötelező feladata. Alapszolgáltatásai ingyenesek.

Közművelődési könyvtár

A *közkönyvtár* elnevezése az 1997. évi CXL. törvény életbe lépése előtt.

Közös cím

Az *összetett cím* azon része, amely az összetartozó *dokumentumok* mindegyikén szerepel, és amely az *alárendelt címmel*, ill. az *alárendelt cím* megjelölésével együtt szolgál a *kiadvány* megnevezésére.

Közös Elektronikus Katalógus → KözEIKat

Közös katalogizálás

Adott *dokumentum* egyszeri (elektronikus) katalogizálása úgy, hogy az ugyanezt a *dokumentumot* beszerző más *könyvtárak* a katalógustétel másolásával és kiegészítésével válthassák ki saját katalogizálásukat. Célja, hogy a *könyvtárak* és használóiik áttekinthessék egy tudományterületnek, ismeretkörnek a rendszerben rendelkezésre álló *dokumentumait* és *információt* kapjanak e *dokumentumok* lelőhelyéről.

Központi katalógus

Több *könyvtár állományának* a részt vevő *könyvtárak* bejelentései alapján szerkesztett *katalógusa*. Alaptípusa az országos ~, amelynek feladata az ország jelentős *gyűjteményeiben* meglévő *dokumentumállomány* (és gyarapodásának) nyilvántartása a *lelőhely-adatok* megállapítása végett.

Központi könyvtár

Könyvtárak csoportjának olyan egysége, ahol a *gyűjtemény* és a szolgáltatások jelentős része található, ill. ahol a *könyvtár adminisztrációjának* döntő többsége folyik.

Közreműködő

Az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely a *könyv* szellemi tartalmának létrehozásában részt vesz és szerepe a *szerzőhöz* képest alárendelt jelentőségű (fordító, illusztrátor stb.).

Kritikai kiadás

Az irodalmi, ill. tudományos *műnek* az eredeti kéziratok vagy az első *kiadások* alapján szerkesztett, a hiteles szöveg mellett a változatokat is tartalmazó, a *mű* keletkezésére, ihletforrásaira, értelmezésére, utóéletére vonatkozó jegyzetekkel ellátott tudományos *kiadása*.

Krónika

Történelmi eseményeket időrendben előadó *írásmű*, a középkori történetírás reprezentatív műfaja. Szerkesztési elve mindig egységes koncepciót tükröz, *adatai* megbízhatóak.

Kronológia

1. Időrend.
2. Időrendbe szedett események leírása.

Krúda

1. A fűzés-kötés előtt álló vagy ezek nélkül maradt kéziratok, ill. nyomtatott ívek.
2. A kinyomtatott *mű* fűzetlen ívei.

Kulcsszó

A *dokumentum* tartalmát jellemző, a visszakeresést elősegítő szó vagy kifejezés.

Kulturális javak

Az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a nemzet és az ország népei történelmének minden kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, írásos és egyéb (hangdokumentum vagy régészeti jelenség) bizonyítéka, beleértve a művészeti alkotásokat is.

Kumuláció

Hosszabb idő alatt rendszeresen megjelent *kurrens bibliográfiákat*, ill. *indexeket* egységes szerkezetben közlő összesítés.

Kurrens

Folyamatosan, rendszeresen megjelenő; jelenleg is megjelenő.

Kutatási jelentés

Kutatás eredményét rögzítő *primer dokumentum*.

Küldetésnyilatkozat

A *fenntartó* által jóváhagyott nyilatkozat, amely meghatározza, hogy a *könyvtár* mit és hogyan szeretne nyújtani *felhasználóinak*.

Különgyűjtemény

A könyvtári *állomány* olyan része, amelyet különleges tartalma, értéke, formája vagy egyéb szempontok miatt külön kezelnek (*helyismeret, ősnymtatványok, mikrofilm stb.*).

Különlenyomat

Folyóiratok cikkeiről, könyvek fejezeteiről készített lenyomat, többnyire az eredeti *oldalszámozással*, néha külön *címlappal*.

LAN

[Local Area Network] Helyi számítógépes *hálózat*, amely viszonylag kis területen (épületben, épületcsoportban) helyezkedik el és munkaállomásokat, személyi számítógépeket kapcsol össze úgy, hogy a *hálózathoz* tartozóknak bizonyos központi szolgáltatásokat (levelezés, nyomtatás stb.) nyújt.

Lap

A nyomtatott *dokumentum* két fizikailag elválaszthatatlan *oldal*ból: *rektó*ból és *verzó*ból álló része.

Lectori salutem

„Üdvözlét az olvasónak”. Szerzők, kiadók kezdőszavai régi könyvek előszavában.

Legenda

1. Vallási szempontból fontos személy (vallásalapító, próféta, szent, pap), hely (templom, város, tájrészlet) vagy időszak (ünnepek) története. Az a szöveg, amelyet a szent vagy vértanú ünnepén életéről a templomi közösség előtt felolvastak.
2. Jelentős személyek nagy tetteit kiszínezve elbeszélő *mű* vagy szóbeli hagyomány.

Legendárium

Legendák gyűjteménye, szentek életéről szóló gyűjteményes *könyv*.

Lektor

A megjelentetésre szánt *művet* szakmailag ellenőrző, értékelő, a *kiadásra* javaslatot tevő szakember.

Lektűr

Szórakoztató, fordultatos és érdekes cselekménysort tartalmazó olvasmány.

Leporelló

Vastag (karton)/*lapokból* álló, gerinc nélküli, harmonikaszerűen szétnyitható nyomtatvány.

Letéti könyvtár

Olyan *könyvtár*, amely *állományát* vagy annak egy részét más *könyvtár állományából* kapja megőrzésre.

Letöltés

Olyan számítógépes eljárás, amelynek célja elektronikus *adatok* másolása helyi hardverre vagy nyomtató berendezésre.

Lexikon

Ismerettár, amely a címszavak betűrendjében, rövid, önálló, közérthető szócikkekben tájékoztat a tudományok, a gyakorlati élet és a művészetek körébe tartozó ismeretekről. Az általános ~ az ismeretek egészét, a szak~ egy szakterület ismeretanyagát tartalmazza.

Link

Hipertext és *hipermédia* anyagokban használt utaló (mutató, kapocs, ugrópont stb.) egy másik szövegrészre vagy állományra való hivatkozáshoz, amely lehet akár egy másik gépen lévő *fájl* is.

Magyar Könyvtárosok Egyesülete → MKE

Magyar Országos Közös Katalógus → MOKKA

MARC-formátum

[Machine-Readable Cataloguing] Számítógépes bibliográfiai *rekordok* nemzetközi szabványon alapuló egységes megjelenítése.

Média

A társadalmi *információ* legfontosabb intézményes csatornája, a tömegtájékoztatási eszközök összessége (újság, rádió, film és televízió).

Megyei könyvtár

Olyan *könyvtár*, amely a megye egész területére vonatkozóan ellátja a nyilvános *könyvtári* alapfeladatokat, a *kötelespéldányokkal* és a *könyvtárközi dokumentum-ellátással* kapcsolatos feladatokat, szervezi a területén működő *könyvtárak* együttműködését, szolgáltatásokat nyújt a *települési könyvtáraknak*.

Melléklet

A *dokumentum* mind tartalmilag, mind alakilag járulékos része, amely attól fizikailag elkülönül, ahhoz *tasakkal*, szalaggal, közös tokkal vagy hasonlóval kapcsolódik.

Melléktétel

Olyan *bibliográfiai tétel*, amelynek első *besorolási adata* típusában vagy funkciójában eltér a *főtétel* első *besorolási adatától*.

Merevlemez → Winchester

Metaadat

Távoli hozzáférésű elektronikus dokumentumban (annak fejlécében) megadott, az *elektronikus dokumentumra* jellemző, azonosítására, keresésére és hozzáférésére szolgáló szabványos (Dublin Core) adatelem-sor (*cím*, *szerző*, *közreadó*, *tárgy*, *műfaj*, *formátum*, *nyelv*, *kapcsolat*, *azonosító*, *téma* stb.).

Metszet

Sík felületre (fa, réz) bevésett vagy abból véséssel kiemelt képről, szövegről készült levonat.

Mikroforma

Az eredeti *dokumentum* fototechnikával fényképezett, kicsinyített másolatát tartalmazó *információhordozó* (mikrofilm, mikrofilmlap, mikrokártya stb.). A ~ csak olvasókészülékkel olvasható.

Minerva → Könyvtári minerva

Miniátor

Kódexek iniciáléit, *miniatúráit* és egyéb díszítését készítő művész.

Miniatúra

Apró, kis alakú kép, *kódexek* illusztrációja.

Missale

Misekönyv, a római katolikus liturgia misén használt oltárkönyve, az egyházi év sorrendjében tartalmazza a mise keretében elhangzó imádságokat, olvasmányokat.

MKE

[Magyar Könyvtárosok Egyesülete] Könyvtárosok regionális és szakterületi szekciókban és bizottságokban működő társadalmi és érdekvédelmi szervezete. Alapítási éve 1935, évente megtartott vándorgyűléseinek helyszínei megyei és/vagy városi *könyvtárak*.

MOKKA

[Magyar Országos Közös Katalógus] Az 1980-as években kezdeményezett elektronikus *közös katalógizálási* rendszer, *tagkönyvtárai* többek között az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, felsőoktatási intézmények *könyvtárai*, *megyei könyvtárak*.

Monográfia

Szűkebb tárgyat kimerítően tárgyaló tudományos *mű*.

Mottó

A *könyv* egésze vagy egy fejezete élén szereplő jelige, jelmondat, amely hozzásegíti az olvasót a *mű* teljesebb megértéséhez.

Mozgókönyvtár

Olyan *könyvtár*, amely sajátosan berendezett szállítóeszkővel (*bibliobusz* stb.) olyan *felhasználók* számára juttat el bizonyos időközönként *dokumentumokat*, akik közvetlenül nem juthatnak (gyéren lakott területen, önálló *könyvtárat* nem működtető településen élők) könyvtári szolgáltatásokhoz.

Multimédia

A szöveg mellett/helyett jellemzően álló- és/vagy mozgóképet, animációt, hangot is tartalmazó elektronikus információforrás, ill. ezek kezelésére, átvitelére alkalmas eszközök összefoglaló neve.

Mutató → Index

Muzeális értékű dokumentum

1. Tudományos vagy művészeti szempontból, ill. a gazdasági, a társadalmi vagy a kulturális fejlődés szempontjából kiemelkedő jelentőségű *dokumentum*.
2. Könyvtörténeti szempontból az 1850 előtt keletkezett *dokumentum*.

Muzeális gyűjtemény

Muzeális értékű dokumentumok könyvtári *állománya*.

Mű

1. Szellemi (tudományos, irodalmi, művészeti stb.) alkotás.
2. A formai feltárás szempontjából a *könyv* tartalma.

Nemzeti könyvtár

Olyan *könyvtár*, amely vállalja egy adott ország (ill. nyelvterület) *dokumentumainak* időhatár nélküli beszerzését és megőrzését. Rendszerint a következő funkciókat láthatja el: a *kötelezpéldányok* beszolgáltatására jogszabályban kijelölt hely, nemzeti *bibliográfia* készítése, nemzeti bibliográfiai tájékoztatási központ, más *könyvtárak* adminisztrációjának felügyelete és/vagy együttműködésük előmozdítása, a kutató és fejlesztő szolgáltatások koordinálása stb. A magyar ~ az Országos Széchényi Könyvtár, amelynek feladata a *hungarikumok* gyűjtése és megőrzése.

Nihil obstat

„Semmi akadálya”. A katolikus egyházi *cenzára* kifejezése annak jelölésére, hogy az adott *mű* kinyomtatható.

Non licet

„Nem engedélyezve”. Kézirat kinyomtatását megtiltó határozat.

Numerus currens

„Folyamatos számozás”. Leggyakrabban raktári *jelzet*ként használt, a *dokumentumok* beérkezési sorrendjének megfelelően emelkedő számsorrendű sorszámozás.

Nyilvános könyvtár

Mindenki számára rendelkezésre álló *könyvtár*. Alapkövetelményei: mindenki által használható és megközelíthető; *könyvtári szakembert* alkalmaz; rendelkezik kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira alkalmas helyiséggel; rendszeresen, a *felhasználók* többsége számára megfelelő időpontban tart nyitva; statisztikai *adatokat* szolgáltat; helyben nyújtott alapszolgáltatásai ingyenesek; ellátja az 1997. évi CXL. törvényben meghatározott alapfeladatokat.

Nyilvános könyvtárak jegyzéke

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által elfogadott, a *Könyvtári Intézet* összeállításában rendelet alapján készült nyilvántartás (táblázatos és *online* kereshető *adattábazis* formájában). Tartalmazza az 1997. évi CXL. törvény nyilvánosságra vonatkozó előírásainak megfelelt *könyvtárak adatait* (név, székhely, *fenntartó*, alaptevékenység, vezető).

Nyilvános könyvtári ellátás

A *nyilvános könyvtárak* által nyújtott szolgáltatások és az e szolgáltatások nyújtását elősegítő központi szolgáltatások összessége, amely biztosítja az állampolgárok számára az *információhoz* való szabad hozzáférést.

Nyomdai ív → Ív

ODR

[Országos Dokumentum-ellátási Rendszer] A *könyvtárközi dokumentum-ellátást*, a *könyvtári dokumentumok* lelőhely-nyilvántartását és a *könyvtárak gyűjteményeiből* kivont *dokumentumok* hasznosítását szolgáló rendszer. Célja a könyvtári *információk* és *dokumentumok* gyors hozzáférhetővé tétele bárki számára korszerű eszközök révén.

Oktatócsomag

Különbféle dokumentumtípusokból (*könyv, hangkazetta, videofilm stb.*) álló, azonos célt (nyelvtanulást stb.) szolgáló *információhordozók* együttese.

Oldal

A *lap* egyik felülete.

Olvasó → Felhasználó

Olvasószolgálat

A *könyvtár* saját *állománya* vagy más információs intézmények *adatbázisai*, ill. szolgáltatásaik és a felhasználók közötti szakszerű és szervezett kapcsolat.

Olvasószolgálati tér

Az olvasók által használt könyvtári területek: fogadótér, ellenőrzési pont, *szabadpolcos* könyvkiválasztó tér, tájékoztató tér, olvasótér (olvasóterem), *helyismereti-helytörténeti gyűjtemény*, *gyermekkönyvtár*, *zenemű- és hangtár stb.*

Online

1. Interaktív és egyidejű kapcsolattartási mód *hálózaton* keresztül távoli számítógépekkel.
2. A számítógépes *hálózatokkal* kapcsolatos, arra alapozott szolgáltatások jelzője.

OPAC

[Online Public Access Catalogue] Nyilvánosan hozzáférhető *online katalógus*, bibliográfiai *rekordok adatbázisa*.

Operációs rendszer

A számítógép *programjait* futtató, szervező legfontosabb *alapprogram* (MS Windows, UNIX, LINUX, DOS stb.). Alapműveletei: jelfelismerés, *adatküldés* képernyőre és nyomtatóra, állományok és *könyvtárak* nyomon követése, *perifériák* vezérlése.

Optikai lemez → CD

Országos Dokumentum-ellátási Rendszer → ODR

Orvosi könyvtár → Egészségügyi, orvosi könyvtár

Osztályozás

Az a logikai tevékenység, amelynek során a jelenségeket, tárgyakat (egy *könyvtár állományába* tartozó *dokumentumokat*) hasonlóságuk mértéke alapján egybegyűjtjük és különbségeik mértéke alapján elkülönítjük egymástól. A tartalmi feltárás munkafolyamata.

Őrjegy → **Custos**

Őrszó → **Custos**

Ősnyomtatvány

1500. december 31. előtt Európában szedéssel és nyomással előállított *dokumentum*.

Összefoglaló cím

Olyan *cím*, amely a gyűjteményben, ill. több fizikai egységben megjelent, önálló *címmel* is ellátott *műveket* (*dokumentumokat*) foglalja össze.

Összetett cím

Közös címből és *alárendelt címből*, ill. az azt megelőző vagy helyettesítő megjelölésből álló *főcím*, amelynek részei együttesen nevezik meg a *kiadványt*.

Papír

Rongyhulladékból (a XIX. század második felétől facsiszolatból) vízzel és keményítőtővel péppé való főzéssel, drótfonatú hálóval való merítéssel, szárítással, enyvezéssel, préseléssel előállított íráshordozó.

Papirusz

Egyiptomi sásból vékony szeletekre vágással és keresztben egymásra ragasztással, tisztítással, szárítással készített íráshordozó, amelyre az írástudók nádtollal (*calamus*) írtak. Könyvalakja a ~tekercs.

Párhuzamos cím

A *főcím* megismétlése más nyelven, ill. más írásrendszerben, a *főcímmel* azonos forrásban.

Partitúra

Olyan *kotta*, amely az egynél több, egymásnak alá nem rendelt zenei szólamú zenemű szólamainak lejegyzését úgy tartalmazza, hogy az egy időben megszólaló hangok egymás alatt szerepelnek.

Példány

Az egy *kiadáshoz* tartozó *dokumentumok* egyike.

Pergamen

Finoman kidolgozott, vakarással tisztított, krétaporral szárított juh-, kecske- vagy borjúbőrből készített íráshordozó, amelyre lúdtollal (penna) írtak. Könyvformája a *kódex*. A ~ nevét első előállítási helyéről, a kisázsiai Pergamon városállamról kapta.

Periféria

A számítógéphez csatlakoztatott, általában adatbevitelre/megjelenítésre alkalmas eszköz. Típusai: bemeneti-input (billentyűzet, egér, szkennер) és kimeneti-output (képernyő, nyomtató).

Periodikum → Időszaki kiadvány

Plágium

Szellemi alkotás részleges vagy teljes eltulajdonítása.

Polcfolyóméter

A *raktárak* befogadóképességének leggyakrabban használt mértékegysége.

Ponyva

Alacsony színvonalú, olvasmányos *írásmű*, amelyet igénytelen külsejű, olcsó nyomtatványként bocsátanak közre.

Possessor

„Birtokos”. A régi kéziratok, *könyvek* egykori tulajdonosa, használója.

Prézens anyag

A könyvtári *állomány* nem kölcsönözhető, helyben használható része.

Primer

Elsődleges; új, addig ismeretlen megállapításokat, *adatokat* közlő.

Program, számítógépes → Szoftver

Raktár

A *könyvtár* közvetlenül nem hozzáférhető, csak külön kérésre rendelkezésre bocsátott anyaga, ill. ennek tárolási helye. A ~ban őrzött *dokumentumokat* előre megszabott rend szerint tárolják.

Raktári katalógus

A *dokumentumokat* a raktári elhelyezés sorrendjében felsoroló *katalógus*, legfontosabb feladata az *állományellenőrzés* megkönnyítése.

Recenzió

Műalkotásról, szép- vagy *szakirodalmi műről* szóló ismertetés, bírálat.

Recto → Rektó

Referátum

A *dokumentum* (vagy része) tartalmának a legfontosabb tényyszerű *adatokra* és következtetésekre, ill. a közlemény bibliográfiai adataira kiterjedő rövid ismertetése, amely felhívja a figyelmet az új ismeretekre, és lehetővé teszi annak eldöntését, célszerű-e tanulmányozni magát a *dokumentumot*.

Rejtett bibliográfia

Nem önálló formában, hanem egy *könyv*, folyóirat*cikk* szövegében, jegyzeteiben, vagy annak végén közölt irodalomjegyzék.

Rekord

Számítógépes *adatbázis*okban szavak, számok, szimbólumok csoportja vagy ezek kombinációja, amelyet tartalmi vagy használati szempontból egységként azonosítanak (kezelnek) (könyvtári *katalógus* egy számítógépes tétele stb.).

Rektó

A *lap* homlokoldala.

Repertórium

Időszaki kiadványok közleményeinek rendszerezett összesítése, cikkbibliográfia.

Reprint

A könyvkereskedelemben elfogyott *kiadás* fotomechanikus eljárással történő ismételt, újbóli *kiadása*.

Retrospektív

Visszatekintő, múltbéli időszakot áttekintő.

Segédkönyv

Tudományos munkához, tanuláshoz szükséges *adatok*, ismereteket, szabályokat tartalmazó *könyv*. A könyvtárosok munkáját (rendelés, formai és tartalmi feltárás, tájékoztatás stb.) segítő könyv: *lexikon*, *enciklopédia*, szótár, *adattár*, *bibliográfia*.

Scriptor

Középkori *kódex*ek szerzetesi vagy világi másolója.

Software → Szoftver

Sorozat

Előre meg nem határozott számú, önálló *dokumentumok* olyan csoportja, amelyben minden *dokumentumnak* a saját *főcímén* kívül van az egész csoportra vonatkozó *címe* is és lehetnek más, az egész csoportra jellemző közös bibliográfiai *adatai* is.

Szabadalom

Találmányleírás, amely a feltalálónak egyedüli jogot ad a találmány és a vele kapcsolatos dokumentáció kizárólagos használatára.

Szabadpolc

1. *Dokumentumok* tárolására szolgáló állvány vagy más berendezés, amelyen a *könyvtár* azzal a szándékkal helyezi el a *dokumentumokat*, hogy azokból az olvasó közvetlenül válogathasson.
2. Az olvasó által szabadon használható *állomány* és a vele kapcsolatos *olvasószolgálati* módszer neve.

Szabályzat

Írásba foglalt szabályok, előírások összessége (*könyvtárhasználati ~, szervezeti és működési ~ stb.*).

Szabvány

Hivatalosan közzétett, országos vagy nemzetközi *szabályzat*.

Szakdolgozat

Az egyetemi, főiskolai, továbbá a féléves, vagy azt meghaladó idejű tanfolyami szintű képzés befejezésekor, ill. ezek egy szakaszának lezárásakor készített dolgozat (diplomamunka, záródolgozat, évfolyamdolgozat).

Szakfelügyelet

Rendeletben szabályozott ellenőrző tevékenység, amelynek feladata a könyvtári tevékenységre vonatkozó jogszabályok, a szakmai követelmények és normatívák betartásának és a központi támogatások felhasználásának felügyelete.

Szakirodalom

A tudományos értékű vagy valamely szakma gyakorlati művelését, oktatását, továbbképzését szolgáló irodalom, hordozói a szakkönyvek, *szakfolyóiratok*, *szabványok*, *szabadalmak* stb.

Szakkönyvtár

Speciális *gyűjtőkörrel* rendelkező, a *felhasználók* bizonyos csoportjai számára speciális szolgáltatásokkal rendelkezésre álló *könyvtár*. Ide tartoznak azok a *gyűjtemények* is, amelyeket a *fenntartó* szervezet saját munkájával kapcsolatos célból működtet (szakmai, tudományos, kutatóintézetek és társaságok *könyvtárai*).

Számítógépes program → Szoftver

Szekunder

Másodlagos; nem eredeti megállapításokat, hanem már megjelent *információkat* közlő.

Szemle

Egy szakterület *dokumentumaiban* foglalt *információk* elemzésének és az érdemi megállapítások rendszerezésének eredményeként létrejött, tematikus szerkezetű összeállítás (*cikk*, tanulmány).

Szennylap

A *címlap*ot megelőző *lap*, amely a *címlap*ot megóvjva az elhasználódástól.

Szépirodalom

Művészi igényrel készült, műélvezetre szánt irodalmi alkotások összessége.

Szerver

Számítógépes *hálózat* *kliens* gépeit kiszolgáló számítógép.

Szervezeti és működési szabályzat

A *könyvtár* által kidolgozott, a *fenntartó* által jóváhagyott, írásban hitelesen rögzített szabályrendszer, amely tartalmazza az intézmény szervezetére és működésére vonatkozó előírásokat, eljárásokat, szabályokat. *Mellékletek*ént készülhet el a nyilvántartásokra és a feltártságra vonatkozó, a munkarendi, a *könyvtárhasználati* és a *gyűjtőköri szabályzat*, ill. a *könyvtár* munkatársainak munkaköri leírása.

Szerző

Az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely az egész *dokumentum* vagy a *dokumentum* fő részének szellemi (tudományos, irodalmi, művészi stb.) alkotója és e tartalomért elsősorban felelős.

Szerzői jog

Az a jog, amelynek alapján a *szerző művét* csak a saját maga (ill. örökösei) által adott engedéllyel lehet forgalomba hozni, sokszorosítani, újra kiadni. A *szerző* joga az is, hogy a *műve* későbbi hasznosításából keletkező haszonból részesüljön.

Szerzőségi adat

A *könyvvel* (a benne foglalt *művel*, *művekkel*) kapcsolatos azonos *szerzői*, *közreműködői* funkciót betöltő természetes vagy jogi személy(ek)re vonatkozó *adat*.

Szerzőségi közlés

A *bibliográfiai leírásban* közölt *szerzőségi adatok* összessége.

Szintézis → Kézikönyv

Szoftver

[software] Számítógépek vezérlésére szolgáló egyszerű utasítások (*programok*), ill. a számítógéppel való feldolgozásra előkészített *adatok* (szöveg, kép, mozgókép, hang) összessége.

Szolgálati katalógus

A *könyvtár* teljes *állományát* tartalmazó, belső, könyvtárosi használatra (hasonlítás, *tájékoztatás*) készült nyilvántartás.

Szöveggyűjtemény

Olvasókönyv, amely egy nyelv- vagy szakterület irodalmát; egy író, irányzat, irodalmi nemzedék, szellemi mozgalom arculatát mutatja be szemelvényekkel, kifejezetten didaktikus céllal.

Tábla

Illusztrációt tartalmazó *oldal* vagy *lap*, amely nem része kizárólag vagy főképp szöveges *oldalak* vagy *lapok* számozott sorának.

Tájékoztató

1. A *könyvtári szakember* által nyújtott felvilágosítás, eligazítás, ismertetés, útbaigazítás.
2. A *könyvtári szakember* által végzett *információkeresés*.

Tárgyszavas osztályozás

Mellérendelő *osztályozási* rendszer, amely a *dokumentum* tartalmának leírására a természetes nyelv szabályozott szavait, szóösszetételeit használja. Rendszerében a fogalmak utólag kapcsolhatók össze, ez lehetőséget nyújt a többszempontú visszakeresésre.

Tárgyszó

A *dokumentum*, *információ* lényegének, ill. egy-egy jellemzőjének leírására alkalmas, rövid, tömör, egyértelmű, nyelvtanilag szabványosított formájú, természetes nyelven alapuló kifejezés.

Tároló könyvtár

Olyan *gyűjtemény*, amely befogadja egy vagy több *könyvtár állományának* ritkábban használt részét; gördülékenyebbé és eredményesebbé teszi a *könyvtárközi kölcsönzést* és megkíméli a fenntartásában részt vevő *könyvtárakat* a ritkábban használt *dokumentumok* párhuzamos beszerzésétől.

Tasak

Erős *papírból* készült boríték vagy háromszögletű tartó a kölcsönzőkártya tárolására a *könyvtábla* belső *lapjára* ragasztva.

Távoli hozzáférés

Olyan *elektronikus dokumentum hálózati* elérése, amelynek adott *kiadása* nem önállóan kezelt fizikai hordozón jelent meg.

Települési könyvtár

Községi, városi, fővárosi *könyvtár*, amely az adott település területére vonatkozóan látja el a *nyilvános könyvtári* alapfeladatokat, közhasznú információs szolgáltatást nyújt és *helyismereeti információkat* és *dokumentumokat* gyűjt.

Teljes szövegű dokumentum

Olyan számítógépes információforrás, amely a *dokumentum* teljes szövegét elérhetően tartalmazza.

Térkép

A Föld vagy más égitest felszínének arányosan kisebbitett, felülnézeti ábrázolása sík lapra.

Testületi név

A *besorolási adatok* szempontjából minden olyan jogi személy, amelyet saját hivatalos név azonosít.

Tezaurusz

Információk feldolgozására és keresésére készült, természetes nyelven kifejezett fogalmak tartalmilag szabályozott, szükség szerint változtatható szótára, amelyben feltüntetik a legfontosabb fogalmi, logikai vagy jelentésbeli összefüggéseket. A ~ban a fogalmak lexikai egységek formájában jelennek meg.

Többspéldány

Olyan *dokumentum*, amelyet a gyakori használói igény miatt őriznek több *példány*-ban a *könyvtár állományában*.

Többkötetes könyv

Fizikailag több önálló egységből álló *könyv*.

Tömör raktár

Helymegtakarítást eredményező raktározási mód, amelyben a *dokumentumok* elhelyezésére szolgáló állványokat síneken futó görgőkre szerelik és szorosan egymás mellé állítják, beépítve így az állványok közötti utcákat is.

Tömörítvény

Kivonatos, a *dokumentum* eredeti terjedelménél rövidebb, de annak tartalmáról teljes *tájékoztatót* nyújtó ismertetés (fordítás), amelynek elolvasása szükségtelenné teszi az eredeti *dokumentum* tanulmányozását.

Törzsállomány

Egy *könyvtár állománya* a *különgyűjtemények* nélkül.

Transzkripció

Fonetikus átírás. Egy írásrendszer átalakítása egy másik írásrendszerre úgy, hogy az átírás az eredeti nyelv szerinti kiejtést jelezze.

Transzliteráció

Betű szerinti átírás. Egy írásrendszer átalakítása egy másik írásrendszerre úgy, hogy az eredeti jelkészlet minden karakterének az átírási ábécé egy és csakis egy karaktere feleljen meg.

UAP

[Universal Availability of Publications] Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége. Az *IFLA* által az 1970-es években kidolgozott, a *kiadványok* egyetemes hozzáférhetőségét célzó nemzetközi program.

UBC

[Universal Bibliographic Control] Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel. Az *IFLA* által az 1970-es években kidolgozott egyetemes bibliográfiai számbavétel nemzetközi programja.

Unikum

Egyetlen *példányban* fennmaradt *mű*.

URL

[Uniform Resource Locator] Számítógépes *hálózaton* keresztül hozzáférhető *információk*, *honlapok* elérési útvonala.

Utaló

Olyan *bibliográfiai tétel*, amely valamely *besorolási adatot* egy másik *besorolási adat*-tal kapcsol össze a „lásd” szóval és a hozzáfűzött magyarázattal. Típusai: egységsítő, magyarázatos.

Utánnymás

Az előző *kiadások* nyomdahibáinak javításától eltekintve tartalmában és elrendezésében változatlan lenyomat, amely nem kap új *ISBN*-t.

Vademecum → Zsebkönyv**Verso → Verzó****Verzó**

A *lap hátoldala*.

Videodokumentum

Műsoros videokazetta, videokártya, videolemez, videoszalag.

Virtuális könyvtár → Elektronikus könyvtár**Vízjel**

A *papíron* vagy *papírban* lévő, csak átvilágításkor látható gyártási jelzés, amelynek alapján megállapítható a *papír* készítésének helye.

Web → WWW**Webhely → Honlap****Weblap → Honlap**

Winchester

[merevlemez] Nagy tárolókapacitással rendelkező (több száz megabájtól több száz gigabájtig), a számítógéppel közvetlenül kommunikáló, mágneses elven működő *háttértároló*.

World Wide Web → WWW

WWW

[World Wide Web] Világháló. *Hipertext*, ill. *hipermédia* kapcsolatokra épülő, *kliens-szerver* elven működő *hálózati* szolgáltatás, amely szöveges vagy *multimédia információk* terjesztésére, ill. a *hálózati* információforrások böngészésére szolgál.

Zárt raktár

A legbiztonságosabb tárolási mód és hely különleges értékű, korlátozott *felhasználói* kör számára szolgáltatott, speciális tárolást igénylő vagy ritkábban keresett *állomány* elhelyezésére, amelyet csak *könyvtári* szakemberek és raktárosok kezelhetnek.

Zenei könyvtár

A zenével kapcsolatos *dokumentumokat* (a zene elméletével és gyakorlatával foglalkozó *könyvek*, *folyóiratok*, kották, szövegkönyvek, *hanglemezek*, *hangkazetták*, *CD-k* stb.) gyűjtő *sakkönyvtár*, *közkönyvtári* részleg, hangtár.

Zsebkönyv

Kis alakú, egy tudományterület ismeretanyagát tömör, áttekinthető formában tartalmazó *kézikönyv*.

A füzet összeállításához az alábbi forrásokat használtuk fel:

OSZK Tezaurusz.

In: http://www.oszk.hu/frame_hu.htm?hun/szakmai/tezaurusz/tezaurusz_index_hu.htm

Drótos László: Hálózati értelmező szótár.

In: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/fuzetek/szotar/html/index.htm>

Az iskolarendszeren kívüli könyvtáros szakképzés füzetei. 1-11. füzet. Bp., Könyvtári Intézet, 2001-2002.

Világirodalmi lexikon. Főszerk. Király István. 1-19. kötet. Bp., Akadémiai K., 1974-1996.

MSZ ISO 2108:1994 Információ és dokumentáció. Könyvek nemzetközi azonosító számozása (ISBN). 4 p.

MSZ ISO 3297:2000 Információ és dokumentáció. Időszaki kiadványok nemzetközi azonosító száma (ISSN). 10 p.

MSZ 3401:1981 A bibliográfiai tételek betűrendbe sorolásának szabályai. 23 p.

MSZ 3418:1987 Magyar nyelvű információkereső tezauruszok szerkezete, részei és formái. 10 p.

MSZ 3418:1987 Magyar nyelvű információkereső tezauruszok szerkezete, részei és formái. 10 p.

MSZ 3424-1:1988 Bibliográfiai leírás. Könyvek. 75 p.

MSZ 3424-7:1988 Bibliográfiai leírás. Kották. 20 p.

MSZ 3424-9:1988 Bibliográfiai leírás. Hangdokumentumok. 18 p.

MSZ 3424-10:1992 Bibliográfiai leírás. Videodokumentumok. 14 p.

MSZ 3424-12:1992 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványokban megjelent részdokumentumok. 31 p.

MSZ 3440-1:1988 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Fogalommeghatározások. 5 p.

KSZ/1:1999 Bibliográfiai leírás. Kartográfiai dokumentumok. 53 p.

KSZ/2:2000 Bibliográfiai leírás. Elektronikus dokumentumok. 93 p.

KSZ/3:2001 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok. 104 p.

KSZ/4.1:2002 HUNMARC. A bibliográfiai rekordok adatcsere formátuma. 212 p. + függ.

